

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

12

Fylke:

Rogaland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad:

Bjerkreim

Emne:

Gamal Eng-Kültur

Bygdelag:

Pore bygdi

Oppskr. av:

Tomald Austrøndal

Gard:

Austrøndal

(adresse):

Vikeså

G.nr. 22

Br.nr. 1.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1)

"Vodlen", heiter heimeböen her i bygdi. "Tjukk-vodl" og "tynn-vodl". Tjukk-vodlen var hevda på eikor vis, tynn-vollen vanlegt ikkje. Gras, som var gjødsla og saleis lengre og stivare, heite "vadl-høy". Sløy på tynn-vollen heite "sånå-høy". Ei "æbra" er eit slykke velt, som er dyrka, ein attlegd åker. Namnet æbra er vanlegt ^{i Bjerkreim} her i staden det dei på føren kallar for Kjelva.

I ütslätten er det namn som "rosti". Dette er slått som det grov apuse slags plantar i: grasarter, halvgrasarter lyng og pors. Markhøy er meir reint gras. Den neste ütslätten her i bygdi er lang-ovrslätt. Stutterv dreiv dei og med i gamle dagar særleg i lidarne, her var graset reint og langt.

2.)

I ütmarkslätt var det lite med rydjing. Det künde vera når slätten låg i skog-lider, at dei henta vekk kvistar og anna tres.

3)

Der er ingen som kann fortelja um
at ^{dei} gamle dagar brukte å så høypre
nokon stas. Ei rås anat mosen i eng
var å slå hart, "rotknaga"

4)

I vatssjåk voll grav dei opne reiter.
Slik voll vart av desse reitene dela
upp i småteigar, pædar.

Vatning av eng hev og vore brukt
i eldre tid på slike stader der det var bekkjes
dei kunde få spreida ned å spa reiter i
opne reitningar. På gården Bjerdal hev
denne vatningsmåten vore nytta for få
år sidan.

5)

Det som er rettele ütsløttar kann
kann ein, utan å tvika, svare at gjødsling
med fjoshov aldri vart nytta. Utmark-
sløttarne vart gjødsla på det vis at dei
"årde" dei. D. v. s. dei slag dei ikkje vidare
enn andre eller zjerkvart år. På denne måten
hadde dei sløtten utdela i teiga og kvar teig
vart slegen kvart bridje år

6)

På dette hev de fenge svar i no 1.

7)

På alle gamle tyn, ^{no er det ikkje att sløtt} ~~var det ordna~~
slik at gjødselaget frå tyn og uthus kann
"tynbeigen" tilgode. Dette gjødselaget vart
hev kalla "bagfadl". J. d. "Det vart so svært
med gras for det låg i bagfadle". Det er
mykje rimelig at dette ordet frå fyrst av
hev vore hø-fallet. Men ordet hø istaden
for gjødsel, hev ikkje vore brukt i manus minne

I gamle dagar lagde dei altio økrone på tvers i bakken, lange og heller smale åkrar låg soleis den eine ovanum den andre. På denne måten kom gjødselsaget frå åkrane dit engstykket tilgode som låg mellom åkrane, dei fekk "reina-gras". Og so langt one kann forstå var dette den einaste gjødsling som vart nytta på ~~den~~ vollen i naturalkjølskaldt si tid (for umlag 100 år sidan) No. 8 fekk soleis hønt.

9)

I gamle dagar slepte dei òg våre lambsaierne på vollen og let dei gå her medan dei lemd. Kyrr fekk aldri beita på vollen òg våre. Den tid dei gjøtte kreturi, künde dei på ^{slåttel} ~~der~~ teiger, som ikkje skulde verta slegne fyrr òg ett eller to år, beita både kyrr og smoloq. Der teiger som skulde verta slegen same året, vart altio spard for beiting òg våre. Men at denne beiting skulde gjera godt for grasvoksteren, som nokko burimot ei slags gjødsling, hev eg aldri høyrst gjete. I Heile vollen vart beidd både vår og høst. Men høsten var det særleg kyrr som heidte på vollen, og dei gjekk og gnov til sein høst, solenge det var nokk å graga på, og vel so dit. Den gjødsel dei òg under denne beitingi la etter seg vart sjølvsagt spredd utover og virka saktens som gjødsel på dei staderne dei nådde utover

10)

Á jún. det er nok stort skifti í dette frá 1850-60 ári og til nú, enda både vör og háustbeiting hafa haldit seg líka til nú. Jarðbrúnsdrifti er heilt annorleis nú. Þeir dyrka viddi þá garðane nú hafa áitka minnarleg og áttót dette vert jardi gjöðsla þá ein heilt annan snáttó nú einn þýrr. Nú det nú vert beitt með þá minn vören so tek du ^{til dattu} einn hage til dattu som anten skal plöygast úpp etter beitingi, eller ein hage der grassvoren er nokko gammal. Hagen vert í dette síste tilfelde gjöðsla sérskilt og slegen seinare. Góð Kúltúring vert ikkje beitt minn vören. Minn háust vert det mest av tóa (háen) slegen og lagð í silo, det vert nok ^{tóa} til Kyrene og det som ikkje vert slege. Í seinare ár hafa fleire teki til á ikkje beita tóa, men slá henne og gjera Kyrene henne ~~þá~~ í fjaset. Þá denne snáttó slepp þei þakkt þá Kúltúringi, og tóa vert nytta betre út.

11)

Beitevidderne her í bygdi er viddsveimda. Skúldi nokkon vilja þá út þá hundaþreiding her, kúnda det hunda at þei vert gáand þá timenis og ikkje finna ei einaste Kúltúra. Meir, þen lortun som beitefeet legg etter seg í hýmarki, þen þer liggja í frö. der þan ligg. Nokko av þen reidskapen, sam vert árennd í spýjelista, og sam skúldi þrúkast til á spreidd Kúltúrene með, þjerner meir ikkje til. Þer í bygdi þrúka þei til dette arbeiðet ei vanleg riva, slíke sam þei rakkar og breider

høy med i marki. Ei slik riva er fram- 5
ipå til dette arbeidet

12)

Sunnarfjós til Kyrne er utkjert
her i bygdi. Vår Kyrne so langt herte
at dei ikkje kunde jagast heim i fjaset
hadde dei "lege" som Kyrne lög på um natti.
og gjenta som mjölka desse Kyrne måtte ta ut
med ein mjölkeholk på ryggen når ho skulde
på lego og mjölka, og so bera mjölki heim
Slevdi som vart laga på desse legene vart
spreidd so laga vart til ein kvivoll. Summe
av desse legene var innegjera og då vart dei
annantvart år henna høy på

Spørsmål ~~13 er det svart på.~~

Slike grindgardar vart brukta på stölarne
til å lata småfeet liggja i um natti. Når marki
i garen var skitna nok vart garden flutt, og
det kunde soleis verta gjödsle nok so vidt.

Det er ting som tyder på, at slike
grindgardar også vart brukta på valler
heime, men her og berre for småfeet
Det var um våren i mai månad at
denne enggjödslingi gjekk for seg. Den
herdi som vart liggjande att etter grind-
gardane, brøng ingen spreida, det hadde
Meturi sytt for sjölv.

Det har ikkje vore brukt "grinna" her
i bygdi sidan 1870-80. Kanskje det er rettast a seija 60-70.

Spørsmål 15-16-17 og 18 fell hert

19)

Mannet "tree" fyrkjert på sume gardar
Detto er innhegningar i nærleiken av
heimebøen og i desse gardane hadde dei

6.
Kyrne liggjande um sümaren helst etter
at hagen var slegen.

20)

Sümme stölar hadde stölsvollen inngjerda
med stengjerde. På Sandane, ein av stölarne
til Austrundal, er vollen heilt inngjerda
Lilleins er det 2 ekstra hagar som dei
hadde kyrne liggjande i medan dei slo gulls-
vollen, og henda um høyet

Det er forbi med stölsdrifti: Bjerkreim no.
Sümme slår enno stölsvollen og kanske
den bestke stölsletten. På Sandane, som
er nemnd avanfor, kveper dei upp kunst-
gjødsl um vinteren, so vollen her vert
gjädsla.

21) Fell hünt

Um smedhandverket

Er avskrevet.

Her lese igjenom heftet um dette emnet
og so viat eg kann skyna gjeld dette særleg
samedar, som driv smiding som yrkje.

I denne delen av Bjerkreim hev det ikkje vare
yrkjessmedar, so nokon veit av, anen på
kvar gard var det simeja, og kvareinaste
gardmann måtte künna omi eit og anna.
Sümme av desse "privat-smedarne" dreiv
det langt i dette handverket, det er det både segn
um, og det fortel enno betre slike fölar dei hev
laga.

Eg kann ikkje finna ut at eg hev nokka "nytt"
å anelda um her, for etnologisk gransking,
og aneiner av den grunn, at noko særskild
utgreiding av dette emnet er overflüssig.

Er avskrevet.

2057

Rog. Bjerkreim

I samarbeid med
KULTURGEOGRAFISK REGISTRERING
PÅ VESTLANDET

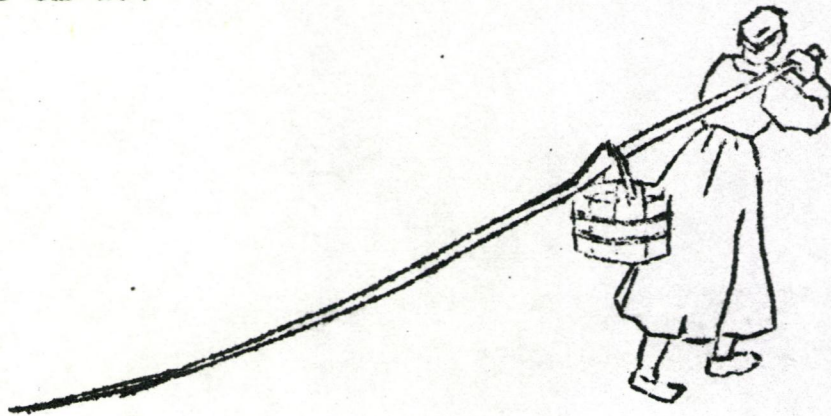
T. Austråttedal

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEHUSET.
BYGDGY

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbøring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass tjuk at vatnet ikkje skvampa over. Utanom denne opplysninga kjennar ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

Denne vatntransportmåten er heilt ukjent her i bygdi.

Til dei andre 2 spørsmåla kann eg svare, at her i bygdi er det ikkje og her det ikkje vore noko brennfang no so iurogat brennfang her det ikkje vore no å bruke

2044

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING